

ÚTISETAR Á VAL

ALT OV STIRVUNAR MANNA- GONGDIR

»Útisetalesandi« hava atkvøðurætt til Løgtingsvalið, men til tess at verða upptikin á vallistanum er neyðugt at venda sær til ymsar stovnar og tryggja sær ymisk skjøl, ið geva teimum valrættin. Av tí sama hevur valluttøkan vanliga verið lág millum útisetarar.

Mortan Østerø

Formliga koma føroyingar-nir – sum eru undir lesnaði uttanlands – heimaftur, og av tí sama fekk hesin útisetaþólkurin staðfest sín atkvøðurætt í 1992. Broytingin í vallóggávuni er so gott sum tikin beinleiðis úr tí donsku, og er væl stirvnari enn tann sama er í norðurlandsku grannatjóðunum. Felags fyri Danmark og Føroyar er, at vallóggávan einans hevur »serþólkar«, sum kunnu søkja um upptøku á vallistanum, eftir at tey eru flutt av landinum. Hini norðurlondini – Ísland, Noreg, Svøríki og Finland – hava tað til felags, at allir borgarar varðveita valrættin í longri áramál, eftir at tey eru flutt av landinum.

Sjálvsögdu avleiðingarnar í hesum førinum er, at donsku og føroysku borgarnir mugu undir eina drúgvári manngongd, tí hesi skulu skjálprógva, at tey eru partur av »serþólkunum«. Í Føroyum er bert tann eini

serþólkurin staðfestur í lógini, og tað eru lesandi útisetar, sum hava havt bústað í Føroyum í minst fimm ár, umframt vanligu tilhoyrs- og aldurskrøvini. Sostatt skal hvør einstakur útiseti vera førur at prógva, at hann/hon lýkur lógarfestu treytirnar, áðrenn tey kunnu setast á vallistan.

Úr tí føroysku kommununi, har tey seinast hava búð, skulu tey fáa útflýggja eitt skjál, sum prógvar, at tey – í minst fimm ár – hava verið skrásett í føroyska fólkaývirlitinum. Síðani skulu tey venda sær til sín útbúgvingarstovn, at fáa eitt nýliga dagfest skjál, ið staðfestir teirra lestrarvirkna. Tá ið hesi skjølini eru fingin til vega, kunnu tey googla »umsókn um upptøku á lögtingsvallistan«, tí oyðublaðið er trupult at finna aðrastaðni. Tá ið umsøkjarin hevur útfyllt oyðublaðið, kann hann/hon leggja tað saman við hinum báðum skjølunum, og senda eitt bræv ella teldupost til

ta føroysku kommununa, har umsøkjarin seinast varð skrásettur at búgva. Eru skjølini ófullfíggað, er vandin sjálvandi, at umsóknin ikki verður gingin á mæti, og hevur umsøkjarin bráðliga ikki nóg mikið av tíð til at royna enn einaferð – umsøkjarin skal nevniliga vera upptikin á vallistanum í seinasta lagi trýggjar vikur áðrenn valdagin.

Verður umsøkjarin upptikin á vallistan, er atkvøðurætturin einans galdandi í tvey ár frá upptøkudegnum, heldur enn at rokna frá valdegnum – altso skal umsøkjarin móguliga undir hesa manngongdina fleiri ferðir, um fleiri enn eitt lögtingsval verða í teirra lestrartíð.

Lág valluttøka

Í 1994 varð sostatt fyrstu ferð, at tey útisetalesandi kundu fara á val, og hava tey havt móguleikan at fara á val uttanlands seks ferðir afturat síðani. Tíðanverri eydnaðist ikki at fáa fatur í hagtølunum, sum vóru eldri

enn valið í 2004, men á júst tí valinum og teimum síðani, hevur valluttøkan hjá útisetalesandi munandi lægri enn valluttøkan í Føroyum. 2004 var eitt lutfalsliga gott ár, tá ið 44 prosent av teimum útisetalesandi skrásettu seg til lögtingsvalið – tó eru eingi hagtøl um hvussu nógv teirra greiddu atkvøðuna. 2008 gjørdist eitt serstakliga vánaligt ár í so máta. Sambært STUDNA vóru 1.084 føroysk lesandi uttanlands, og sambært føroysku miðfyriritingini, vóru tað einans 183 teirra, sum skrásettu seg til lögtingsvalið. Valluttøkan í Føroyum var næstan 90 prosent, meðan einans 17 prosent av teimum útisetalesandi skrásettu seg at varðveita valrættin, og móguliga vóru færri, sum í roynd og veru greiddu sína atkvøðu.

Meginfelag Føroyskra Studenta tók tískil stór stig at kunna um manngongdirnar undan valinum í 2011, og samstundis eggja útisetalesandi til at søkja um at

varðveita valrættin. Tað sást eisini aftur í øktu valluttøkuni hjá teimum útisetalesandi – 424 skrásettu seg hesuferð, men av tí, at tey nú vóru vóru fleiri enn 1.600 lesandi, var samlaða valluttøkan einans 26 prosent. Betri gekst MFS uppundir valið í 2015, tá ið 47 prosent av teimum lesandi skrásettu seg til Løgtingsvalið – tó, at eingi tøl eru fyri hvussu nógv teirra greiddu atkvøðuna.

Mannagongdin orsøkin

Mannagongdirnar standa framvegis óbroyttar frá 1992, tá ið lóggávan varð dagförd soleiðis, at hon eisini fevndi um útisetalesandi. Tískil valdi MFS aftur hetta valári at varpa ljós á atkvøðurættin hjá føroyskum útisetalesandi. MFS vildi vera við, at stirvnu manngongdirnar var ein av avgjördu orsøkunum til vánaligu valluttøkuna hjá føroysku útisetalesandi. Sambært teimum, er torført at finna tíð og orku til at varðveita ein fólkaræðisliga staðfestan rætt, umframt at

tað yvirhøvur tykist trupult at finna fram til neyðugu kunningina og oyðublaðið.

Undan valinum 1. september 2015, hevði Sosialurin eitt spurnarumfar millum tinglimirnar. Samfullir 32 av 33 tinglimum søgdu seg vera samdar í, at verandi manngongdir eru alt ov stirvnar, og søgdu seg vera grundleggjandi fyri at gera hesar lagaligari. Táverandi landsstýriskvinnan við kommunumálum, Annika Olsen, segði eisini eftir ein pallborðsfund í Danmark tann 16. mai, at hon var sinnað at seta ein arbeiðsbólk at gera manngongdirnar lagaligari.

Farna skúlaár vórðu minst 1.337 lesandi uttanlands, ið kunnu skráseta seg til Løgtingsvalið. Høvdu øll skrásett seg, áttu tey fleiri atkvøður enn eitt nú Sjálvstýri fekk á seinasta vali, tá tey fingu 1.305 atkvøður og tvey tingumboð.

